

SOSIAALINEN KONSTRUKTIONISMI

MITEN TARKASTELLA
TULKINTOJEN JA TODELLISUUDEN
SOSIAALISTA RAKENTUMISTA

TOIM.
MIIRA NISKA,
SATU VENÄLÄINEN,
ANTERO OLAKIVI &
JOSE A. CAÑADA

VASTAPAINO
TAMPERE 2024

DOL: 10.58181/VP9789523970458

Tämän teoksen Open Access -editio on lisensoitu CC BY-NC-ND 4.0 -käyttöluvalla. Voit jakaa avoimen kirjan, mutta sinun on mainittava lähde asianmukaisesti.

Et voi käyttää aineistoa kaupallisiin tarkoituksiin, eikä tehdä siihen muutoksia.

Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.fi>

Tämän kirjan avoimen julkaisemisen (Open Access) ovat rahoittaneet:

- Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteellinen tiedekunta ja
- Helsingin yliopiston valtiotieteellinen tiedekunta.

Maksullinen painettu kirja ja sähkökirja (ePub) ovat myös saatavilla.

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

© Vastapaino, tekijät

ISBN 978-952-397-045-8 (painettu kirja)

ISBN 978-952-397-132-5 (Open Access pdf-kirja)

DOL: 10.58181/VP9789523970458

Kustannusosakeyhtiö Vastapaino

Yliopistonkatu 60 A

33100 Tampere

www.vastapaino.fi

Sisällys

Esipuhe 7

OSA 1: JOHDANTO

1. Sosiaalisen konstruktionismin juuret ja versiot **13**
Miira Niska, Satu Venäläinen, Antero Olakivi & Jose A. Cañada

OSA 2: VUOROVAIKUTUS JA MERKITYKSENANNOT

2. Sosiaalisten representaatioiden teoria sosiaalisen konstruktionismin lähestymistapana **61**
Eemeli Hakoköngäs, Jari Martikainen & Inari Sakki
3. Keskustelunalyysi ja sosiaalinen konstruktionismi **81**
Melisa Stevanovic, Sanni Tiitinen & Liisa Voutilainen
4. Mikrokonstruktionismi ja diskursiivinen psykologia **101**
Miira Niska
5. Konstruktionismi kertomusten tutkimuksessa **119**
Matti Hyvärinen & Mari Hatavara
6. Makrokonstruktionismi: representaatioiden, toiminnan ja identifikaatioiden analyysi ideologiana **141**
Jukka Törrönen & Rusten Menard

OSA 3: IDENTITEETIT JA RAJANVEDOT

7. Etnisten ja kulttuuristen ryhmäsuhteiden tutkimus: kriittisen diskursiivisen psykologian näkökulma **163**
Emma Nortio, Katarina Pettersson & Sirkku Varjonen
8. Sosiaalitieteellisiä näkökulmia sukupuolen ja seksuaalisuuksien rakentumiseen **183**
Marko Salonen, Satu Venäläinen & Päivi Berg
9. Ikääntyminen, elämänkulku ja ikävaiheet: konstruktionistinen traditio ja tutkimus **203**
Pirjo Nikander & Katri Keskinen

10. Rakentumisen prosessit työorganisaatioissa:
näkökulmana minuudet ja identiteetit **221**
Antero Olakivi
11. Uskonnon sosiaalinen rakentuminen **247**
Teemu Pauha

OSA 4: TIEDE, MATERIAALISUUS JA JÄLKIKONSTRUKTIONISMI

12. Sosiaalinen konstruktioismi ja tieteen- ja
teknologiantutkimus **271**
Jose A. Cañada & Heta Tarkkala
13. Uusmaterialismi ja sosiaalinen konstruktioismi **291**
Mianna Meskus
14. Konstruktioismi ympäristötutkimuksessa **313**
Kamilla Karhunmaa

Lähteet **333**

Kirjoittajat **368**

2. Sosiaalisten representaatioiden teoria sosiaalisen konstruktioismin lähestymistapana

Eemeli Hakoköngäs, Jari Martikainen & Inari Sakki

Sosiaalisten representaatioiden teoria tarkastelee jaettua arkitietoa, erilaisten käsitysten välisiä suhteita ja tiedon muodostumisen vaiheita. Teorian ydinajatus on, että tieto rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja on sidoksissa ympäröivään kulttuuriin ja ryhmän – vaikkapa perheen, työyhteisön tai kansakunnan – historiaan. Tutkimuksen tavoitteena on tehdä näkyväksi arkitiedon taustalla vaikuttavia valtasuhteita ja itsestään selvyysinä pidettyjä käsityksiä sekä purkaa niitä. Tutkijat ovat kuitenkin käyneet keskustelua siitä, edustaako sosiaalisten representaatioiden teoria konstruktioistista yhteiskuntatieteellistä tutkimusta vai perustuvatko sen lähtöoletukset yksilöpsykologisen kognitiivisen tiedontutkimuksen periaatteisiin.

Tässä luvussa tarkastelemme sosiaalisten representaatioiden teorian ja sosiaalisen konstruktioismin välistä suhdetta. Aluksi esittelemme lähestymistapojen yhteneviä tieteenhistoriallisia juuria. Tämän jälkeen tarkastelemme keskustelua, jota on käyty sosiaalisten representaatioiden teorian konstruktioistisuudesta viime vuosikymmenten aikana. Avaamme teorian perusajatusta sosiaalisesta todellisuudesta ja sen rakentumisesta painottaen representaatioiden

toiminnallista luonnetta. Tuoreena näkökulmana aiheeseen esittelemme installaatioteorian. Installaatioteoriaksi nimetty malli pyrkii yhdistämään sosiaalisen tiedon tutkimukseen yhteiskunnallisen, fyysisen ja psykologisen tarkastelukulman. Luvun tavoitteena on osoittaa lukijalle, miksi sosiaalisten representaatioiden tutkimusta on perusteltua pitää sosiaalisen konstruktionismin lähestymistapana.

Sosiaalinen konstruktionismi ja sosiaalisten representaatioiden teoria

Sosiaalisen konstruktionismin suunnannäyttäjänä pidetään sosiologien Peter L. Bergerin ja Thomas Luckmannin teosta *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen* (1966; 2005). Heidän mukaansa sosiaalinen todellisuus on rakennelma, konstruktio, joka arkikielessä usein käsitetään objektiiviseksi todellisuudeksi, mutta joka käytännössä on alati muodostuva ja muuttuva käsitys ”todellisuudesta”. Kirjoittajien keskeinen ajatus on, että tieto on pohjimmiltaan sidoksissa yksilöä ympäröivään ryhmään.¹

Berger ja Luckmann saivat vaikutteita muun muassa sosiologien Karl Mannheimin ja Maurice Halbwachsın kirjoituksista.² Mannheimin mukaan ihmisten jakamat käsitykset ja ideologiat ovat yhteydessä heidän sosiaaliseen taustaansa. Halbwachs puolestaan korosti sitä, että yksilön käsitys menneisyydestä on muodostunut sosiaalisesti – suhteessa vaikkapa perheeseen, työyhteisöön tai kansakuntaan (vrt. sosialisaaion käsite Bergerillä ja Luckmannilla). Lisäksi Bergerin ja Luckmannin ajattelun taustalla on nähty lingvistisistä ja semiotiikasta juontuva näkemys kielen roolista merkitysten muodostumisessa sekä sosiaalipsykologi George Herbert Meadin esittämä ajatus minuuden sosiaalisesta luonteesta.³

Yllä yleisluontoisesti kuvatut tieteenhistorialliset juuret muodostavat esimerkiksi psykologi Vivien Burrin ja sosiaalipsykologi Kenneth J. Gergenin mukaan perustan sosiaaliseksi konstruktio-

1 Ks. myös Niska ym. tässä teoksessa.

2 Berger & Luckmann 2005, 118, 184.

3 Berger & Luckmann 2005, 32; ks. myös Aittola & Raiskila 2005, 216.

nismiksi kutsutulle suuntaukselle. Burr ja Gergen tiivistävät sosiaalisen konstruktionismin periaatteisiin kuuluvan ajatuksen siitä, että tieto on aina suhteellista, historiallisesti ja kulttuurisesti muodostunutta. Lisäksi tieto on sosiaalisesti funktionaalista eli toiminnallista, ja ihmiset käyttävät sitä esimerkiksi valtasuhteiden oikeuttamiseen. Jaettujen käsitysten katsotaan myös vaikuttavan ihmisten elämään tulevaisuudessa.⁴ Nämä periaatteet eivät tarjoa kaikenkattavaa ja kaikkien hyväksymää luonnehdintaa sosiaalisesta konstruktionismista, mutta ne muodostavat pohjan tarkastella sosiaalisia representaatioita sosiaalisen konstruktionismin lähestymistapana.

Sosiaalisten representaatioiden teorian syntyvaiheet ajoittuvat samoihin vuosiin kuin Bergerin ja Luckmannin teoksen. 1960-luvulle tultaessa (sosiaali)psykologit kritisoivat ihmis- ja käyttäytymistieteissä vallinnutta kokeellista tutkimusta keinotekoisuudesta ja epäeettisyydestä. Yksi kriitikoista oli sosiaalipsykologi Serge Moscovici, jonka väitöskirja *La psychanalyse, son image, son public* (1961) teki sosiaalisen representaation käsitteen tunnetuksi.

Moscovicin tutkimuksesta ja sosiaalisten representaatioiden teorian myöhemmistä sovelluksista on saatavilla monipuolisesti suomenkielistä tietoa⁵, joten emme tässä esittele teorian yksityiskohtia laajemmin. Tiivistetysti toteamme, että Moscovici oli aluksi kiinnostunut siitä, miten tieteellinen tieto ”suodattuu” arkitiedoksi ja miten erilaiset ryhmät muodostavat toisistaan poikkeavia käsityksiä. Pian Moscovicin lähestymistapa kuitenkin laajeni yritykseksi käsitteellistää niitä vaiheita, joita ajattelussa ja toiminnassa ilmenee, kun ihmiset vuorovaikutuksessa toistensa kanssa pyrkivät ymmärtämään ilmiöitä ja asioita erilaisten ryhmien, kulttuurien, valtasuhteiden ja viestintäkanavien muodostamassa maailmassa.

Moscovicin määritelmän mukaan sosiaalinen representaatio on arvojen, ideoiden ja toiminnan järjestelmä, joka nimeämisen ja luokittelun kautta auttaa orientoitumaan sosiaaliseen ja aineelli-

4 Esim. Burr 1995, 3–5; Gergen 2009, 5–13.

5 Esim. Pirttilä-Backman & Helkama 2001; Sakki ym. 2014; Sakki ym. 2017.

seen maailmaan ja tekee mahdolliseksi sen hallitsemisen.⁶ Toisaalla Moscovici on määritellyt sosiaaliset representaatiot joukoksi käsityksiä, toteamuksia ja selityksiä, jotka juontuvat jokapäiväisestä yksilöiden välisestä kommunikaatiosta.⁷

Sosiaalisten representaatioiden teorian lähtökohdat ovat yhtäältä yhteiskuntatieteissä ja toisaalta psykologiassa. Teorian yhteiskuntatieteellisen pohjan muodostavat etenkin sosiologi Emilé Durkheimin ja antropologi Lucien Lévy-Bruhlin käyttämä kollektiivisten representaatioiden käsite ja Halbwachsin ajatukset kollektiivisesta muistista.⁸ Durkheim ja Lévy-Bruhl kuvasivat kollektiivisen representaation käsitteellä ryhmän rakenteisiin juurtuneita ja sukupolvelta toiselle siirtyviä käsityksiä, kuten uskontoja. Halbwachs puolestaan kiinnitti huomion arkiseen, esimerkiksi perheen vuorovaikutuksessa syntyvään tietoon. Moscovici omaksui edeltäjiltään ajatuksen tiedon sosiaalisesta alkuperästä, mutta katsoi, että tiedon-sosiologiassa ja antropologiassa tutkimus oli jäänyt tarkastelemaan staattisten, ”perinteisten” yhteiskuntien tai ”eksoottisten” yhteisöjen ajattelua. Hänen mukaansa se ei ottanut riittävästi huomioon maailmansotia seurannutta sosiaalista ja teknologista muutosta, joka vaikutti sekä uudenlaisten ryhmien muodostumiseen että vuorovaikutuksen ja tiedon muodostumisen tapojen kehittymiseen.⁹

Moderneissa yhteiskunnissa tiedon välittämisen muodot ja kanavat ovat jatkuvasti moninaistuneet; tiedosta keskustellaan erilaisilla foorumeilla, käsityksiä muokataan aktiivisesti erilaisia tarkoituseriä palveleviksi ja jo olemassa olevat käsitykset palaavat yhä nopeammin takaisin keskustelun kohteiksi. Selvää ei ole myöskään se, kenellä on valta määritellä oikea tai väärä tieto, vaan erilaiset ryhmät osallistuvat keskusteluun omista lähtökohdistaan.¹⁰ Käsitysten moninaisuus ja erilaisiin lähtökohtiin perustuvien ajattelutapojen

6 Moscovici 1973, xvii.

7 Moscovici 1981, 181.

8 László 1997.

9 Moscovici 1984; 2000.

10 Moscovici 1984.

(esimerkiksi tieteellinen, maaginen, uskonnollinen) rinnakkaisuus ja lomittuminen kyseenalaistavat kollektiivisen representaation käsitteen käyttökelpoisuuden nykypäivän yhteiskunnissa. Moscovici tiivistikin sosiaalisten representaatioiden teorian tutkimusongelman olevan *modernin järjen* (engl. *modern rationality*) selittäminen.¹¹

Modernin järjen selittämistä varten Moscovici täydensi teoriansa yhteiskuntatieteellistä pohjaa psykologien, erityisesti Jean Piaget'n, Lev Vygotskin ja Frederic Bartlettin konstruktivistisella tiedonkäsitteellä. Konstruktivismissa yksilön mielen katsotaan rakentuvan sosiaalisen vuorovaikutuksen tuloksena.¹² Kun Durkheim, Lévy-Bruhl ja Halbwachs toivat teoriaan kiinnostuksen tutkia jaettua tietoa ryhmien ja yhteiskunnan tasolla, niin Piaget'n, Vygotskin ja Bartlettin vaikutus toi mukaan sosiaalisen vuorovaikutuksen ja yksilön (sosiaalisesti muodostuvan) mielen tarkastelutasot.¹³ Sosiaalisten representaatioiden teoriaa onkin kutsuttu yhteisön ja mielen väliseksi sillaksi.¹⁴ Pyrkimys yhdistää erilaisia tarkastelutasoja kuuluu teorian lähtökohtiin, mutta lienee myös yksi syy sille, että sosiaalisten representaatioiden konstruktionistista luonnetta on toisinaan ollut vaikea hahmottaa.

Sekä sosiaalisen konstruktionismin että sosiaalisten representaatioiden teorian lähtökohta on 1900-luvun eurooppalaisessa yhteiskuntatieteessä ja psykologiassa. Tieteenhistorialliselta kannalta on merkillepantavaa, että Moscovici esitteli teorian jo puoli vuosikymmentä ennen Bergerin ja Luckmannin teoksen ilmestymistä.¹⁵ Moscovici itse totesi tämän seikan ilmeisen ylpeänä: ”Varsin pian sosiaalisten representaatioiden teoriaan sisältyi konstruktion ajatus, ja ellen erehdy, ennen Bergmanin [sic!] ja Luckmannin kuuluisassa kirjassa tekemää tieteen/arkijärjen, oikean/väärän tiedon dualistisuuden kyseenalaistamista.”¹⁶

11 Moscovici 2000, 141.

12 Ks. myös Niska ym. tässä teoksessa.

13 Moscovici 2000, 143; Wagoner 2017.

14 Sakki ym. 2017.

15 Wagner 1996.

16 Moscovici 1997, ei sivunumeroa (käännös Hakoköngäs).

Kognition vai konstruktion näkökulma?

Sosiaalisten representaatioiden teoriaa kohtaan on vuosikymmenten mittaan kohdistettu monenlaista kritiikkiä. Teorian soveltumisen sosiaalisen konstruktionismin viitekehykseen ovat jyrkimmin kyseenalaistaneet Gergen, psykologi Tomás Ibáñez ja brittiläistä diskursiivista psykologiaa edustavat tutkijat Jonathan Potter, Ian Litton ja Derek Edwards.¹⁷

Gergen luonnehtii Moscovicin kehittäneen teoriaa kohti ”valtavirtatutkimusta” ja ”mustavalkoista” todellisuusnäkökulmaa edustavaa kognitiivista psykologiaa.¹⁸ Kognitiivisella psykologialla viitataan yksilön tiedonkäsittelyä kokeellisesti tarkastelemaan tutkimukseen. Ibáñezin mukaan teoria pyrkii konstruktionismiin painottaessaan sosiaalisen merkitystä tiedon muodostamisessa, mutta jää tässä puolitiehen, koska tutkijat ovat kiinnostuneita lähinnä sosiaalisten representaatioiden sisältöjen ja niiden muutosten kuvaamisesta sen sijaan että kriittisesti purkaisivat vallitsevia ajatusmalleja.¹⁹

Sosiaalisten representaatioiden tutkijat ovat osoittaneet, että osa teoriaan kohdistuneesta arvostelusta on seurausta sen lähtöoletusten väärin ymmärtämisestä.²⁰ Erityisesti sosiaalipsykologi Wolfgang Wagner on eritellyt teorian konstruktionistista luonnetta.²¹ Wagnerin mukaan teoria noudattaa konstruktionismin periaatteita, vaikka sen konstruktionistisille lähtökohdille ei usein ole annettu huomiota. Hän katsoo tämän johtuvan pääasiassa siitä, ettei Moscovici itse teksteissään mainitse sosiaalista konstruktionismia tai määrittele teoriaa konstruktionistiseksi. Moscovicin kirjoitusten ajoittainen vaikeaselkoisuus sekä se seikka, että osa varhaisista teksteistä oli pitkään saatavilla vain ranskaksi, on ollut omiaan johtamaan väärinymmärryksiin.²²

17 Esim. Gergen 1997; Ibáñez 1994; Potter 2019; Potter & Edwards 1999; Potter & Litton 1985.

18 Gergen 1997.

19 Ibáñez 1994.

20 Raudsepp 2005; Voelklein & Howarth 2005.

21 Esim. Wagner 1996.

22 Voelklein & Howarth 2005.

Moscovici kuvailee sosiaalisten representaatioiden teoriaa *sosiaalisen kognition teoriaksi* ja käyttää kirjoituksissaan termejä, jotka on mahdollista ymmärtää (aikansa) kognitiivisen psykologian käsitteiksi.²³ Hän suhtautuu kuitenkin avoimen kriittisesti pohjoisamerikkalaiseen yksilökeskeiseen tutkimukseen. Tästä seuraa, että kognition merkitys on sosiaalisten representaatioiden yhteydessä eri kuin millaisena käsite on ymmärretty yksilöpsykologiassa. Teorian ihmiskuva ei näe ihmistä suoraviivaisena tiedon käsittelijänä, vaan kyseenalaistavana, aktiivisesti vastauksia etsivänä ja luovana olentona. Kognitio ei viittaa sosiaalisten representaatioiden yhteydessä yksinkertaisesti tiedon prosessointiin vaan luovaan vuorovaikutukselliseen tapahtumaan, jossa ihmiset hahmottavat yhdessä maailmaa ja jossa vaikuttavat sosiaalisen identiteetin, ryhmien välisten valtasuhteiden ja ideologisten kamppailujen kaltaiset tekijät.²⁴

Diskursiivisen psykologian tutkijat ovat Gergenin tavoin kritisoineet teorian painottavan yksilön tiedonkäsittelyä ja olevan siten ristiriidassa sosiaalisen konstruktionismin periaatteiden kanssa. Heidän mukaansa teoria ei myöskään huomioi riittävästi toimintaa ja vuorovaikutuksellisia tilanteita.²⁵ Tämä kritiikki on täysin vastakaista näkemyksille, joiden mukaan sosiaalisten representaatioiden teoria antaa liikaa painoarvoa sosiaaliselle vuorovaikutukselle ja sivuuttaa yksilön aktiivisen roolin.²⁶ Kritiikin voi nähdä heijastavan tarkoitushakuista tieteenalojen raja-aitojen ylläpitämistä sekä tutkimussuuntausten – sosiaalisten representaatioiden teorian ja diskursiivisen psykologian – erilaista orientoitumista ontologisiin kysymyksiin.

On huomattava, että sosiaalisten representaatioiden tutkimus ja diskursiivinen psykologia sisältävät kumpikin erityyppisiä painoituksia. Erilaisia tarkastelutasoja huomioivat lähestymistavat ovat

23 Moscovici 1981, 182.

24 Jovchelovitch 1996.

25 Potter 2019; Potter & Edwards 1999.

26 Esim. Jahoda 1988.

kuitenkin lähtökohtaisesti yhdistettävissä sosiaalisten representaatioiden teoriaan. Esimerkiksi kriittisen diskursiivisen psykologian näkemykset edustavat ontologista konstruktionismia, jossa kielenkäyttöä tarkastellaan samanaikaisesti sekä vuorovaikutuksellisenä (mikro) että laajemmin kontekstisidonnaisena (makro) yhteiskuntaan ja rakenteisiin kietoutuvana prosessina.²⁷ Kriittinen diskursiivinen psykologia on siten täysin yhteensopiva sosiaalisten representaatioiden teorian taustaoletusten kanssa.²⁸ Sosiaalisten representaatioiden teoria pyrkii huomioimaan diskursiivisen toiminnan taustalla olevat sosiaaliset, psykologiset ja institutionaaliset reunaehdot.

Esimerkiksi analysoidessamme vihapuhe-käsitysten rakentumista eliittijohtoisessa tv-keskustelussa ja sen synnyttämässä sosiaalisen median keskusteluissa olemme hyödyntäneet sekä sosiaalisten representaatioiden teorian että kriittisen diskursiivisen psykologian käsitteitä. Tutkimuksessamme vihapuheen sosiaalinen representatio saattoi tuottaa erilaisia tulkintarepertuaareja eli vakiintuneita tapoja puhua ja kuvata ilmiötä eri konteksteissa.²⁹ Syrjinnästä ja rasismista merkityksensä saava vihapuheen sosiaalinen representatio tarjosi kiinnostavan tulkintarepertuaareille, jotka eroavat toisistaan kielenkäytön, terminologian ja esitystavan suhteen (esim. eliitin suosima hienovaraisempi ”vihapuhe loukkaavana puheena” ja sosiaalisen median käyttäjien ilmaisema suorapuheisempi ”vihapuhe rasismina” -repertuaarit). Tulos tukee ajatusta, jonka mukaan sosiaaliset representaatiot voidaan käsittää laajempina yhteiskuntaan ja historiaan (makro) kiinnittyvinä merkitysjärjestelminä, kun taas tulkintarepertuaarit pureutuvat yksityiskohtaisesti vuorovaikutuksessa (mikro) syntyvään kielenkäyttöön.³⁰ Näitä kahta lähestymistapaa yhdistämällä onkin mahdollista syventää ilmiön tarkastelua yhteiskunnan ja ryhmien tasolta vuorovaikutuksen tasolle.

27 Wetherell & Edley 1998, ks. myös Niska ym. tässä teoksessa; Nortio ym. tässä teoksessa; Salonen ym. tässä teoksessa.

28 Gibson 2015; Sakki 2016; Sakki & Hakoköngäs 2022.

29 Tulkintarepertuaarin käsitteestä ks. Niska tässä teoksessa; Nortio ym. tässä teoksessa.

30 Esim. Gibson 2015; Sakki 2016.

Sosiaalisen kognition teoria

Määrittelemällä kognition sosiaaliseksi ja aktiiviseksi tapahtumaksi teoria irtisanoutuu mekanistisesta ihmiskuvasta, jossa ihminen rinnastuu tietoa käsittelevään koneeseen. Vaikka tietokonemetaforaan perustuva ihmiskäsitys voi vaikuttaa kärjistykseltä, kognitiivinen psykologia perustui tämänkaltaisiin mustavalkoisiin oletuksiin 1970- ja 1980-luvuilla, jolloin Moscovici kehitti teoriaansa.³¹

Vaikka Moscovici tekee selkeän eron ”valtavirtatutkimukseen”, hämmennystä on aiheuttanut se, että sosiaalisten representaatioiden tutkimuksessa esiintyy samanaikaisesti sekä Gergenin (1997) kritisoimaa empiiristä ja hypoteeseja testaavaa että relativistisempaa ja helpommin konstruktionistiseksi mielletävää tutkimusta.³² Lukijan voi olla äkkiseltään vaikea hahmottaa, mikä erottaa esimerkiksi verenluovutuksen sosiaalisia representaatioita koskevan tutkimuksen verenluovutukseen kohdistuvien asenteiden tutkimuksesta, kun aineistona on käytetty satojen ihmisten tilastollisesti analysoituja lomakevastauksia. Oleellinen ero on siinä, että sosiaalisia representatioita tutkittaessa ei tavoitella yleistettävää tietoa sen paremmin ryhmien suhtautumistavasta jotakin asiaa kohtaan kuin jonkin *todellisuudessa* (Bergerin ja Luckmannin määritelmän mukaan) esiintyvän kohteen, kuten verenluovutuksen, luonteesta. Sen sijaan sosiaalisten representaatioiden tutkimus lähestyy kohdettaan yksilön ja toisten välisessä vuorovaikutuksessa syntyneinä merkityksinä. Näiden merkitysten tutkiminen auttaa ymmärtämään, miksi esimerkiksi suhteellisen harva ihminen luovuttaa verta, vaikka verenluovutusta pidetään arvostettavana asiana.³³

Kognitiivisesta psykologiasta sosiaaliset representaatiot erottaa myös ajatus tiedon moninaisuudesta ja ajattelun ristiriitaisuudesta. Moscovici katsoi, että tiedonsosiologian ja antropologian lähtöoletuksena oli länsimaisen ja tieteellisen ajattelun rationaalisuus ja paremmuus suhteessa arkisiin, maagisiin tai uskonnollisiin käsityksiin

31 Wagoner 2017.

32 Wagner 1996.

33 Ks. Moloney ym. 2012; Wagner 1996.

sekä ajatus siitä, että ajattelu kehittyy ”primitiivisestä” kohti ”järki-peräistä” tieteellistä ajattelua. Moscovici argumentoi, että kaikkien tiedon muodot, myös tieteellinen tieto, noudattavat samankaltaisia periaatteita eikä niitä siksi voi luokitella hierarkkisesti.³⁴ Tässä suhteessa sosiaalisten representaatioiden teoria muistuttaa jälkimodernismia ja jälkistrukturalismia.³⁵

Kuten edellä totesimme, teoriaa on kritisoitu niin yksilön kuin sosiaalisen kontekstin ylikorostamisesta tai unohtamisesta. Yksi selitys tälle ristiriitaiselle arvostelulle on, että teoriaa sovelletaan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen eri tarkastelutasoilla. *Sosiogeneesi* viittaa sosiaalisten representaatioiden ilmenemiseen ja rakentumiseen yhteiskunnan ja ryhmien tasolla. Esimerkiksi verenluovutuksen tapauksessa vaikkapa erilaiset uskonnolliset ryhmät voivat muodostaa samasta kohteesta hyvin erilaiset käsitykset. *Mikrogeneesi* puolestaan viittaa sosiaalisten representaatioiden muodostumiseen yksilöiden ja ryhmien välisessä vuorovaikutuksessa. Esimerkiksi kohdatessaan eri tavoin verenluovutukseen suhtautuvia ryhmiä yksilöt voivat muuttaa omaa ajatteluaan tai vaikuttaa kyseisten ryhmien käsitysten muuttumiseen.

Sekä sosiogeneesi että mikrogeneesi ovat lähellä Bergerin ja Luckmannin kuvaamia sosiaalisen konstruoinnin prosesseja, joilla yhteiskunta rakentaa, ylläpitää ja muuttaa itseään.³⁶ Sosiaalisia representaatioita on kuitenkin mahdollista lähestyä myös *ontogeneesin* näkökulmasta, jolloin kiinnostuksen kohteena on, kuinka sosiaalinen representaatio muodostuu yksilölle merkitykselliseksi. Ontogeneesin tarkastelu on lähempänä perinteistä psykologiaa, sillä se huomioi yksilön toimijuuden ja identiteetin. Edellä kuvatussa esimerkissä voitaisiin tarkastella, millaisia henkilökohtaisia mielikuvia ja käsityksiä verenluovutuksesta yksilö muodostaa sosiaalisesti omaksumiensa aineiden pohjalta.

34 Moscovici 2000, 143–145.

35 Käsitteistä ks. Niska ym. tässä teoksessa.

36 Ks. Berger & Luckmann 1966; 2005.

Samassa tutkimuksessa kaikkien kolmen tarkastelutason huomiointi on käytännössä vaikeaa. Sosio-, mikro- ja ontogeneesi eivät kuitenkaan ole toisistaan irrallisia. Mikrogeneesi, sosiaalinen vuorovaikutus, toimii välittäjänä, jossa ryhmän jäsenten välistä kommunikaatiota seuranneet muutokset representaatioissa välittyvät sekä yhteiskunnalliselle (sosiogeneesi) että yksilön (ontogeneesi) tasolle.³⁷ Seuraavaksi tarkastelemme yksityiskohtaisemmin sosiaalisten representaatioiden teorian käsitystä todellisuudesta, tiedosta ja toiminnallisuudesta.

Sosiaalisten representaatioiden toiminnallisuus

Teorian perusoletuksen mukaan sosiaaliset representaatiot eivät ole palautettavissa yksilön mieleen.³⁸ Kuitenkaan teoria ei kiistä yksilön uutta luovan ajattelun olemassaoloa. Luova ajattelu, muutos yksilön representaatioissa, voi mikrogeneesin kautta toimia virikkeenä sosiaalisen representaation muutokselle.³⁹ Muun muassa Newtonin muotoilema painovoimalaki tai Darwinin teoria lajien kehittymisestä ovat esimerkkejä uusista todellisuuden tulkinnoista, jotka ovat levinneet tieteellisestä ajattelusta arkiajatteluun ja lopulta muuttaneet sosiaalista todellisuutta. Vaikka sekä Newton että Darwin olivat luovia yksilöitä, he tarvitsivat ajattelussaan aikaisempien ajattelijoiden kehittämiä käsitteitä, ja heidän ajatustensa leviäminen on niin ikään edellyttänyt tiedon välittämistä, keskustelua ja väittelyä, kieltä ja jaettuja käsitteitä.

Sosiaalisten representaatioiden teorian perusajatus todellisuudesta ja sosiaalisesta tiedosta kiteytyy mallissa, jota Moscovici kutsui semioottiseksi kolmioksi (Kuvio 1).⁴⁰ Kolmion kannan muodostavat yksilö (ego) ja toinen (alter), jotka keskinäisessä vuorovaikutuksessa muodostavat käsitystä kohteesta (objekti). Jaettu käsitys, sosiaalinen representaatio, muodostuu kolmion sisään, kulmien rajaamalle alueelle. Sosiaaliset representaatiot eivät siis muodostu

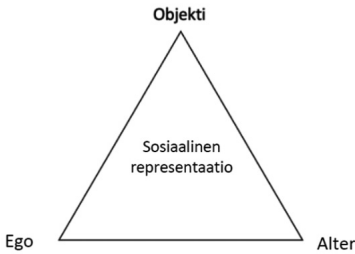
37 Sakki ym. 2017, 113.

38 Jovchelovitch 1996; Sakki ym. 2017.

39 Lahlou 2015.

40 Moscovici 1984.

tyhjiössä, erillisinä muista käsityksistä, vaan kytkeytyvät laajempaan ego-alter-objekti-suhteiden verkostoon.⁴¹

Kuvio 1. Semioottinen kolmio Moscovicin (1984) mukaan.

Sosiaalisten representaatioiden tutkimuksen kohteena ei ole todellisuus (objekti) sinänsä, vaan egon ja alterin konstruoimat käsitykset todellisuudesta ja se, millaisia tarkoituspäriä erilaiset käsitykset palvelevat *sosiaalisessa todellisuudessa*. Teoriaa voidaan yleisesti kuvata *tulkitsevan konstruktionismin* käsitteellä, sillä siinä katsotaan, että minän ja toisen muodostama tulkinta objektista on riippuvainen yhteisen kielen tarjoamista käsitteistä. Teorian mukaan tieto on tulosta suhteista ja tiedolla on vaikutuksia elämäämme – seikat, jotka Burr ja Gergen nimeävät sosiaalisen konstruktionismin peruspiirteiksi.⁴² Erityisesti kriittisen diskursiivisen psykologian kanssa keskustelevaa sosiaalisten representaatioiden tutkimusta voi kutsua myös *ontologiseksi konstruktionismiksi*⁴³, sillä se pyrkii huomioimaan laajemman kulttuurisen ja poliittisen kontekstin, joka vaikuttaa siihen, miten ja millaista todellisuutta kulloinkin rakennetaan.

Edellä viittasimme Ibáñezin esittämään kritiikkiin, jonka mukaan tutkijat tyytyvät kuvaamaan sosiaalisen representaation sisällön tiettyä ajanhetkenä.⁴⁴ Tiedon aikasidonaisuus on yksi so-

41 Sakki ym. 2017.

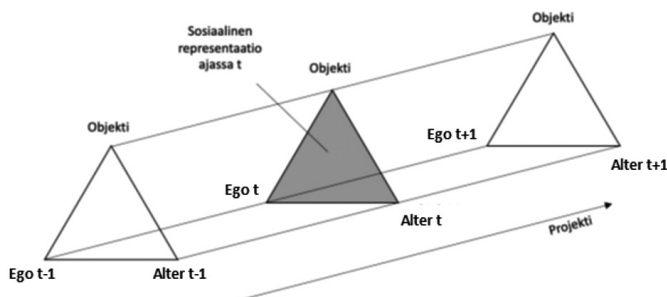
42 Burr 2015; Gergen 2009.

43 Ks. Niska ym. tässä teoksessa.

44 Ibáñez 1994.

2. Sosiaalisten representaatioiden teoria

siaallisen konstruktionismin keskeinen periaate.⁴⁵ Sosiaalipsykologit Martin W. Bauer ja George Gaskell ovatkin laajentaneet Moscovicin semioottista kolmiota huomiomaan tiedon ajallisen ulottuvuuden paitsi tässä ajanhetkessä (t) myös menneisyydessä ($t-1$) ja tulevaisuudessa ($t+1$)⁴⁶, kuten Kuvio 2 havainnollistaa.

Kuvio 2. Sosiaalisten representaatioiden ajallinen ulottuvuus Bauerin & Gaskellin (1999) mukaan.

Kuvio 2 muistuttaa, että sosiaalisilla representaatioilla tavoitellaan erilaisia tarkoitusperiä (projekti). Perusmuodossaan sosiaalisen representaation rakentuminen palvelee projektia, jonka tarkoitus on tehdä jostakin vieraasta tuttua ja ymmärrettävää.⁴⁷ Ryhmän jakaman sosiaalisen representaation tavoitteena voi kuitenkin olla myös pyrkimys erottautua toisista ryhmistä ja oikeuttaa sisäryhmän jakamia muita sosiaalisia representaatioita. Moscovici osoitti väitöskirjassaan, kuinka erilaiset yhteiskunnalliset ryhmät (kommunistit, katoliset ja liberaalit) muodostivat samasta kohteesta (psykoanalyysi) eriävät käsitykset, jotka tukivat muita kyseisille ryhmille tärkeitä ja niitä koossa pitäviä ja toisista ryhmistä erottavia käsityksiä.⁴⁸

45 Burr 2015; Gergen 2009.

46 Bauer & Gaskell 1999.

47 Moscovici 1984, 24.

48 Moscovici 2007.

Jotta olisi mahdollista ymmärtää, miksi eri ryhmät muodostavat erilaisia käsityksiä sosiaalisen maailman ilmiöstä, on huomioitava sosiaalinen, poliittinen ja historiallinen konteksti, jossa vuorovaikutus tapahtuu. Moscovici teki tutkimuksensa toisen maailmansodan jälkeisessä Ranskassa, jossa katoliset, kommunistiset ja liberaalit ryhmittymät taistelivat asemastaan.⁴⁹ Psykoanalyysin merkityksellistämistä tuli näille ryhmille projekti, jonka kautta käytiin ideologiaa taisteluita ja neuvoteltiin ryhmien identiteeteistä. Nyky-yhteiskunnassa ilmastonmuutoskeskustelu on esimerkki vastaavasta ihmisistä yhdistävästä ja jakavasta ilmiöstä, joka identiteettien rakentamisen lisäksi synnyttää kollektiivista toimintaa esimerkiksi ilmastoaktiivisuuden muodossa. Sosiaalisten representaatioiden teoria jakaakin sosiaalisen konstruktionismin kanssa ajatuksen tiedon sosiaalisesta toiminnallisuudesta sekä tiedosta ryhmän yhtenäisyyden ylläpitäjänä.⁵⁰

Yksilökeskeinen kognitiivinen psykologia pelkisti ihmisen ajattelun malleiksi, joiden avulla tiedonkäsittelyn virheitä olisi mahdollista korjata.⁵¹ Sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta unohtaminen ja ajattelun ristiriitaisuudet eivät kuitenkaan ole virheitä vaan vihjeitä, joista arkitiedon erilaisia toiminnallisuuksia on mahdollista lähteä tutkimaan. Esimerkiksi verenluovutuksen sosiaalisia representaatioita koskevan tutkimuksen tuloksena tutkijat osoittivat, että ihmisten epärationaaliselta vaikuttavaa – samaan aikaan myönteistä ja välttelevää – suhtautumista verenluovutukseen selittivät sitä koskevan arkikäsityksen sisäiset ristiriidat esimerkiksi itseen ja muihin sekä kipuun ja auttamiseen liittyvien merkitysten välillä.⁵²

Sosiaalisten representaatioiden tutkimuksessa on 2000-luvulla painotettu selvästi aiempia vuosia vahvemmin representaatioiden toiminnallisuutta ja yhteyksiä identiteetteihin, ryhmien välisiin suhteisiin ja valtaan. Esimerkiksi Bauer ja Gaskell täydensivät yllä esittämäämme mallia (Kuvio 2) ilmentämään paremmin sosiaalis-

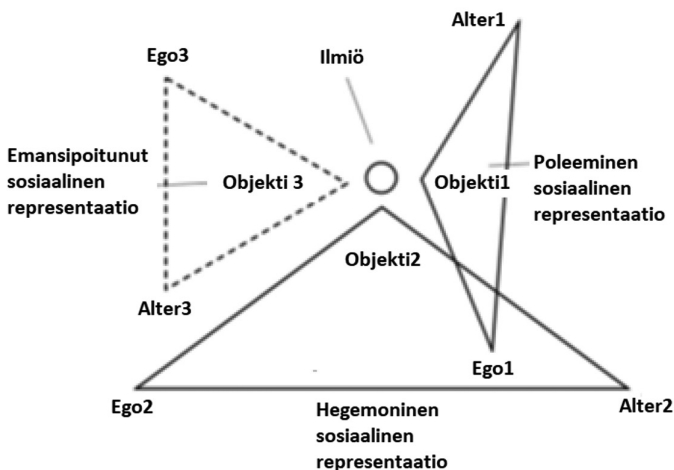
49 Moscovici 1961/2007.

50 Ks. Berger & Luckmann 2005, 118; Burr 2015; Gergen 2009.

51 Moscovici 1981; 1988; Wagoner 2017.

52 Moloney ym. 2012.

ten representaatioiden kiinnittymistä ryhmien välisiin suhteisiin valtaapitävien ja marginaalisten ryhmien välillä.⁵³ Näiden erilaisten käsitysten ryhmittymistä todellisuuden ilmiön ympärille havainnollistaa Kuvio 3. (Kuvion yksinkertaistamiseksi sosiaalisten representaatioiden ajallinen ulottuvuus on jätetty kuvaamatta.)

Kuvio 3. Hegemonisten, poleemisten ja emansipoituneiden representaatioiden suhde toisiinsa. Muokattu Bauerin & Gaskellin (2008) pohjalta.

Kuvio havainnollistaa kuinka jostakin ilmiöstä vallitsee eriäviä näkemyksiä. Käsitykset voivat olla toistensa kanssa osittain päällekkäisiä (*hegemoninen* ja *poleeminen*) tai erota selkeämmin toisistaan (*emansipoitunut*). Samansuuntaisesti *tiedollisen relativismin*⁵⁴ kanssa teoria ei ota kantaa siihen, kuinka ”hyvin” käsitykset vastaavat ilmiön ”todellista” luonnetta, vaan se on kiinnostunut käsitysten toiminnallisuudesta ja niiden välisistä suhteista.

⁵³ Bauer & Gaskell 2008.

⁵⁴ Ks. Niska ym. tässä teoksessa.

Sosiaalisten representaatioiden teoriassa tarkastelun kohteena on usein valtaa pitävien – hegemonisten – ja vaihtoehtoisten – poleemisten ja emansipoituneiden – representaatioiden välinen suhde: miten hegemonista tietoa ylläpidetään ja miten sitä haastetaan ja muotoillaan uudelleen toisten ryhmien poleemisten representaatioiden asettuessa vastarintaan. Esimerkiksi suomalaisuuden sosiaalisiin representaatioihin liittyvissä tutkimuksissamme olemme havainneet, että sinivalkoiseen ja sotien sankaritarinoihin nojaavan suomalaisuuden rinnalle on muodostumassa moninaisempaan suomalaisuuteen liittyviä tarinoita, jotka tarjoavat samastumismahdollisuuksia erilaisista lähtökohdista tuleville yksilöille ja ryhmille.⁵⁵ Muuttuvat representaatiot eivät elä tyhjiössä, vaan palvelevat ryhmien tarpeita ja kiinnittyvät muihin sosiaalisiin representaatioihin ja projekteihin: ne voivat helpottaa muutosta esimerkiksi sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen oikeuksista neuvoteltaessa ja erilaisista kulttuurisista taustoista tulevien käytäntöjen omaksumisessa yhteiskunnassa.

Sosiaalisten representaatioiden materiaaliset, sosiaaliset ja psykologiset kerrostumat

Siinä missä kognitiivisessa psykologiassa erilaisilla hallintamenetelmillä (engl. *coping*) viitataan yksilön kykyyn sopeutua ja selvitä haastavissa tilanteissa, sosiaalisten representaatioiden teorian näkökulmasta kollektiivisina hallintakeinoina (engl. *collective coping*) toimivat yhteisesti muodostetut käsitykset: niiden rakentaminen on ryhmän kannalta jatkuvuutta ja turvallisuutta tuottava tekijä. Sosiaalipsykologit Inari Sakki, Rusten Menard ja Anna-Maija Pirttilä-Backman tiivistävätkin sosiaalisten representaatioiden suhteen todellisuuteen olevan kaksisuuntainen: ne auttavat hahmottamaan todellisuudessa olevia objekteja ja samalla rakentavat sosiaalista todellisuutta vaikuttaen esimerkiksi ryhmien välisiin suhteisiin tai poliittisiin päätöksiin.⁵⁶

55 Sakki & Hakoköngäs 2020.

56 Sakki ym. 2017.

Sosiaalisten representaatioiden toiminnallisuuden pohjalta sosiialipsykologi Saadi Lahlou on kehittänyt *installaatioteoriaksi* (engl. *Installation Theory*) nimeämäänsä mallia, joka pyrkii tarkastelemaan sosiaalisesti jaetun tiedon eri ulottuvuuksien välisiä yhteyksiä. Lahloun mukaan vaikkapa käsitystä demokratiasta voidaan lähestyä rakennelmana (engl. *installation*), joka sisältää ainakin kolme tasoa: fyysisen, psykologisen ja yhteiskunnallisen. Rakennelma palvelee tiettyä ajankohtana jotakin sosiaalista tarkoitusta (projekti) ja ohjaa ryhmän jäsenten elämää rajoittamalla ja tarjoamalla mahdollisuuksia toiminnalle.⁵⁷

Sosiaalisten representaatioiden tutkimus on tyypillisesti keskittynyt psykologisen (ontogeneesi) ja yhteiskunnallisen (sosiogeneesi) tason tarkasteluun. Demokratia-esimerkkiä käyttäen psykologinen taso sisältää esimerkiksi yksilöiden sosiaalisesti rakentuneet käsitykset äänioikeudesta tai tasa-arvosta. Psykologiseen tasoon kuuluu myös käytännön tieto siitä, kuinka ihmisten tulisi äänestää tai ilmaista mielipiteensä yhteiskunnassa. Demokratian sosiaalinen konstruktio, installaatio, ei kuitenkaan rajaudu vain jaettujen käsitysten tasolle. Demokratian fyysisenä ulottuvuutena voi pitää esimerkiksi eduskuntataloa, äänestystapahtumaa tai vaalikeskusteluja, jotka ovat aistein havainnoitavissa olevia kohteita. Demokratian yhteiskunnallinen taso puolestaan sisältää lainsäädännön ja normit, joita edellisiin tasoihin liittyy ja jotka auttavat ihmisiä käsittelemään demokratiaa ”ilmiönä”.⁵⁸

Yhdessä nämä kolme ulottuvuutta – psykologinen, fyysinen ja yhteiskunnallinen – muodostavat kokonaisuuden, jossa sosiaalinen representaatio ”rakentaa maailman käytännössä” (engl. *constructing the world in practice*), sillä vasta installaation aikaansaama toiminta antaa todellisuudelle merkityksen.⁵⁹ Installaatioiden kautta yhteiskuntaa rakennetaan jatkuvasti uudelleen arkisissa käytännöissä,

⁵⁷ Lahlou 2015; 2018.

⁵⁸ Lahlou 2015.

⁵⁹ Lahlou 2018, 16.

mutta samalla installaatiot ovat sääntelyn ja politiikan välineitä.⁶⁰ Demokratia-esimerkkiä soveltaen voi esimerkiksi ajatella eliitin vastaisten representaatioiden mobilisoimisen johtavan siihen, että ihmiset päätyvät vaaleissa äänestämään ääriiliikkeitä. Tällöin koko käsitys demokratiasta ja sen seurauksena demokratian ideaalien pohjalle rakentunut yhteiskunta voi kokea muutoksen (esim. lehdistön vapauden ja kansalaisjärjestöjen toiminnan rajoittaminen), kuten esimerkiksi Viktor Orbánin johtamassa Unkarissa on 2010-luvulla käynyt. Lahloun teoria laajentaa sosiaalisten representaatioiden tutkimuksen kielellisestä vuorovaikutuksesta ei-kielellisen, materiaallisen ja kehollisen maailman tutkimiseen.

Yhteenveto

Tässä luvussa olemme perustelleet, miksi sosiaalisia representaatioita on mielekästä lähestyä sosiaalista todellisuutta rakentavana toimintana.⁶¹ Lähestymistapa korostaa sosiaalisten representaatioiden rakentumista historiallisena prosessina, joka palvelee ryhmien kollektiivisia tarpeita ja identiteettiä. Sosiaaliset representaatiot luovat sosiaalista todellisuutta ja vaikuttavat esimerkiksi poliittisen päätöksenteon kautta vallan jakautumiseen eri ryhmien välillä. Sosiaalisten representaatioiden tutkimusta on kuitenkin kritisoitu liian kuvailevaksi ja epäkriittiseksi. Suuntaamalla tutkimusta jatkossa yhä enemmän merkityksistä käytävien kamppailujen ja valtarakennelmien tunnistamiseen ja eriarvoistavien käsitysten purkamiseen voidaan vastata tähän kritiikkiin.

Olemme luoneet katsauksen muutamiin sosiaalisen konstruktionismin määritelmiin ja sosiaalisten representaatioiden teorian lähtöoletuksiin ja osoittaneet, että molemmat jakavat sekä yhteiset tieteenhistorialliset lähtökohdat että keskeiset periaatteet, joiden kannalta sosiaalisesti rakentunutta tietoa lähestytään. Sosiaalisten representaatioiden teoriassa yhdistyvät mikro- ja makrokonstruk-

60 Lahlou 2018, 9.

61 Bauer & Gaskell 1999; Wagner 1996.

tionismille tyypilliset piirteet, eikä siihen lähtökohtaisesti sovellu ajatus teorian sitomisesta vain yhdenlaiseen konstruktionismin suuntaukseen. Todellisuuden ilmiöihin teoria suhteutuu ontologisen realismin ja tiedollisen relativismin näkökulmasta: todellisuudessa on olemassa ilmiöitä, mutta käsitykset niistä ovat suhteellisia.⁶² Ensisijaisesti teoria on kiinnostunut ilmiöitä koskevista tulkinnoista.

Moscovici argumentoi, että sosiaalinen konstruktionismi on metateoria, joka ei yksistään anna riittävää selitystä sille, miksi ja miten todellisuutta rakennetaan sosiaalisesti.⁶³ Tätä tarkoitusta selittämään tarvitaan malli, joksi hän tarjoaa sosiaalisten representaatioiden teoriaa. Se on lähestymistapa, joka ei pyri vain osoittamaan todellisuuden sosiaalista rakentumista, vaan ymmärtämään niitä vaihteita, konteksteja ja tavoitteita, jotka vaikuttavat siihen, millaisena todellisuus näyttäytyy, sekä erilaisten käsitysten seurauksia.⁶⁴ Teoria ei kuitenkaan ole koskaan valmis: esimerkiksi keskustelu diskursiivisen psykologian kanssa on lisännyt sen käyttökelpoisuutta.

Moscovici piti tiedon tutkimuksen kannalta tärkeimpänä kysymyksenä sitä, ”mitä tarkoituksperää varten joku tekee jotakin?”⁶⁵ Sosiaalisten representaatioiden lähestymistapa perustuu siten ajatukseen, että empiirisen analyysin avulla voimme selittää ihmisten toimintaa ja ajattelua tietyssä sosiaalisessa, poliittisessa ja historiallisessa kontekstissa. Teoria katsoo, että vaikka todellisuuden kuvaaminen on rajoittunut tietyssä ryhmässä tiettynä aikana käytettävissä oleviin käsitteisiin, tieto sosiaalisesta todellisuudesta (sosiaaliset representaatiot) on tutkijan havaittavissa ja tutkittavissa. Moscovici toteaa rohkeasti: ilman sosiaalisten representaatioiden teoriaa emme ymmärrä sosiaalista konstruktiota.⁶⁶

62 Ks. Niska ym. tässä teoksessa.

63 Moscovici 1997.

64 Moscovici 2000, 65.

65 Moscovici 1981, 205.

66 Moscovici 1997, ei sivunumeroa.

- Sosiaalisten representaatioiden teoriaa voi luonnehtia tulkitsevan konstruktionismin lähestymistavaksi. Sen mukaan erilaisia tiedon muotoja ei voi asettaa paremmuusjärjestykseen. Tutkimuksen kiinnostuksen kohteena on se, mihin tarkoitukseen tietoa ja erilaisia käsityksiä hyödynnetään.
- Lähestymistavan suhde tietoon on relativistinen. Sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muodostetut käsitykset ovat suhteellisia ja riippuvaisia kielen ja muiden kommunikaatiomuotojen tarjoamista välineistä.
- Sosiaaliset representaatiot ovat sosiaalista todellisuutta rakentavaa toimintaa. Toimintaan liittyvät sosiaalinen identiteetti, ryhmien väliset suhteet ja valta, eikä sitä voi palauttaa vain yksilön mielessä tapahtuvaksi.